

У.Ч. Сапарбаеванын 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча илимдин кандидаттык окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «**6-класста биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы**» аттуу темадагы диссертациясы боюнча расмий оппонент педагогика илимдеринин доктору, профессор Дж.Б. Чилдибаевдин

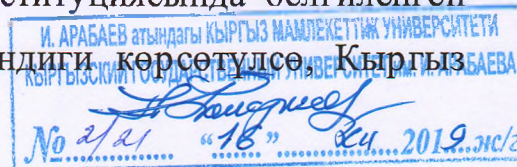
ПИКИРИ

Сапарбаева Уулай Чымыровнанын диссертациялык иши мектептин 6-классынын биологиясын окутууда, окутуунун каражаттарын системалоого жана аны колдонуу методикасын иштеп чыгууга арналган, толук бүткөн жана өз алдынча аткарылган жумуш болуп эсептелет.

1. Изилдөөнүн адистикке дал келиши.

У.Ч. Сапарбаева тарабынан сунушталган 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча «6-класста биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы» деген темадагы кандидаттык диссертациясы аталган адистиктин талаптарына жооп берет. Диссертацияда негизги мектептин 6-классында биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү жана аны окуу процессинде колдонуу методикасын иштеп чыгуу аракеттери жасалган. Ошол себептен бул диссертациялык иш Д 13.18.577 диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Диссертацияда 6-класстын биологиясы боюнча жаңы стандартка ылайык өсүмдүктөрдүн морфологиялык, анатомиялык жана физиологиялык түзүлүшүн окутууда колдонулуучу каражаттардын системасы түзүлүп, аларды пайдалануунун методикалык шарттары, аларга коюлган талаптар иштелип чыккан. Ошол себептен бул диссертациялык иш **13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистигинин** паспорту менен дал келет.

2. Теманын актуалдуулугу жана мамлекеттик программалар менен байланышы. Кыргыз Республикасынын Конституциясында белгиленген “...ар бир атуул билим алууга укуктуу” экендиги көрсөтүлсө Кыргыз

Республикасынын 2018-2040-жылдарга карата туруктуу өнүгүүсүнүн Улуттук Стратегиясында “Ар бир жаран ...сапаттуу билим ала алат” деп айтылат. Ошондой эле мектептеги билим берүүнүн мазмунун кайра карап чыгууга, жаңы муундагы предметтик стандартты киргизүүгө, окуу-методикалык комплекстер менен камсыз кылууга, айрыкча маалыматтык технологияларды өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүүгө басым жасоо зарылдыгы каралган.

Биологияны окутуунун методикасында натуралдык объектилерди жандуу жаратылышта, сабактарда максаттуу байкоонун негизинде жана биология кабинетинде аларды топтоонун ролу жөнүндө көрүнүктүү методист-биологдор А.В. Козырь, С.А. Павлович, Н.А. Пугал, А.М. Розенштейн изилдешкен. Каражаттарды колдонууда билим берүүнүн, тиешелүү илимдердин мазмунуна жана методдоруна адекваттуу ыкмалар менен берилиши керек экендиги дидактикада такталган (А.С. Барков, А.В. Даринский, И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин ж.б.). Бирок бул изилдөөлөрдө окутуу каражаты билим берүүнүн максатына гана багытталаары көргөзүлгөн, билимдин сапатына карата каражаттарды системага келтирүү механизмдери каралган эмес.

Кыргызстандын шартында бир топ окумуштуулар өздөрүнүн диссертациялык изилдөөлөрүндө биологиядан окуу-көрсөтмө куралдардын системасын түзүүгө аракет жасашкан. Алсак, Б.С. Тетенькин, Н.Н. Ляшенко, А. Ысыкеев, М.М. Ботбаева, М. Субанова, Д.Ж. Джоокаев, А.Г. Головкова, Г.В. Благодарова, М.Ж. Чоров, М.А. Сатыбекова, Д.А. Эмилбекова ж.б.лар.

Бирок бул эмгектерде биологиялык түшүнүктөрдү калыптандырууга багытталган окутуу каражаттары бир бүтүн система катары каралган эмес. Окуу программасын ишке ашыруу үчүн зарыл жана жетиштүү болгон окуу каражаттарынын бирдиктүү системасынын түзүлүшү теориялык жактан негизделбеген.

Азыркы учурда республиканын мектептериндеги иш-тажрыйбалардын практикадагы абалы көрсөткөндөй каражат катары колдонулган өсүмдүктөр-

дүн көп түрдүүлүгү, алардын аталыштары (илимий жана элдик), жашоо-тиричилиги, экологиясындагы мыйзамченемдүүлүктөр окуучулардын кабыл алуусунда көп кыйынчылыктарды туудурат. Мындан тышкары мурунку программалар, окуу китептери КР өсүүчү өсүмдүктөр жөнүндө көп маалымат бере алган эмес. Ошондуктан, окутуу каражаттарынын системасына жергиликтүү материалдарды кошуу жана алардан окуучулар өздөрү даярдаган көрсөтмө куралдарды киргизүү зарылдыгы келип чыкты.

Жогоруда айтылгандардан улам, изденүүчү тарабынан жасалган илимий изилдөөнү актуалдуу деп эсептесек болот.

3. Диссертациянын илимий натыйжалары.

1-натыйжа. Диссертант проблеманын алкагындагы илимий адабияттарды, билим берүүгө байланышкан мамлекеттик жоболорду, биологияны окутуунун каражаттар системасын түзүү маселесине байланыштуу методикалык адабияттарды кеңири талдап чыгып, теориялык анализдерди жүргүзгөн. Натыйжада изилденүүчү проблема аныкталган.

2-натыйжа. Жаңы стандарттын талабына ылайык биологиянын билим берүү мазмунунун фундаменталдык өзөгүн түзгөн түшүнүктөрдүн калыптанышы каражаттардын системасына көз каранды экендиги далилденген. Мында белгилүү принциптер, талаптар жана мамилелер маселенин методологиялык негизи катары аныкталган.

3-натыйжа. Жаратылышты, айлана-чөйрөнү таанып-билүүдө бардык сезүү органдары камтылаары белгиленген. Ошондой эле кабыл алууда акыл аракетинин бардык этаптары катышаары жана аларды окутуунун каражаттарысыз жүзөгө ашыруу мүмкүн эмес экендиги аныкталып, окутуу каражаттары билим алуу процессиндеги мыйзамченемдүүлүктөрдү жүзөгө ашыруудагы негизги таяныч боло тургандыгы далилденген.

4-натыйжа. Иштелип чыккан окутуу каражаттарынын системасын колдонуу методикасы илимий-эксперименталдык жактан текшерилип, жыйынтыгы чыгарылган.

4. Диссертациялык изилдөөдө аныкталган ар бир илимий натыйжанын жаңылык даражасы:

Диссертацияда алынган жыйынтыктар илимий жактан талдоонун негизинде келип чыккан. Изилдөөдө илимий жактан негизделген жана ишенимдүү натыйжалар берилген.

Биринчи жана экинчи жыйынтыктарды жаңылык деп эсептөөгө толук негиз бар. 6-класстын биологиясын окутууда каражаттар системасын түзүү жана колдонуу маселелери негиздүү жана ынанымдуу. Биологиялык түшүнүктөрдү калыптандырууда окутуу каражаттарынын аткарган кызматына жараша окуу программасынын белгилүү бир темасын өздөштүрүүгө керек болгон болжолдуу номенклатурасы талапка ылайык түзүлгөн. Алар боюнча изденүүчү өзүнүн классификациясын сунуш кылган.

Үчүнчү жыйынтык боюнча берилген материалдардын жаңылыгы шек жаратпайт. Негизги биологиялык түшүнүктөргө жана морфологиялык-экологиялык, анатомиялык-физиологиялык ж.б. мазмундагы сабактарга таяныч болгон каражаттардын системасы, атап айтканда мурда колдонулбаган анимациялык каражаттар киргизилген.

Биологияны окутуунун каражаттар системасын пайдалануу ыкмалары, иштелип чыккан жана окуу процессине киргизилген методикалык шарттары 6-класстын окуучуларынын биология боюнча билимдерин жогорулатууга оң таасир берээри эксперименталдык изилдөө ишинде тастыкталгандыгы жана андан ынанымдуу тыянак чыгарылгандыгы менен төртүнчү жыйынтык дагы жаңы деп эсептелинет.

5. Алынган натыйжалардын теориялык жана практикалык баалуулугу.

Изилдөөдө иштелип чыккан, негизги мектепте 6-класстын биологиясын окутууда каражаттардын системасы, аларды пайдалануу методикасы жана ыкмалары орто мектептин биология мугалимдеринин окуу-тажрыйбаларына, педагогикалык жогорку окуу жайлардын студенттеринин педагогикалык практика өткөрүүсү үчүн методикалык тажрыйбаларын кеңейтүүгө жардам

берет.

Окуучулар жана мугалимдер үчүн иштелип чыккан окуу дептери, лабораториялык-практикалык иштерди өткөрүүгө карата методикалык колдонмолорду, окутуунун технологияларын орто мектептин биология мугалимдери жана окуучулары пайдалана алышат.

6. Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргызстанда өткөрүлгөн конференцияларда талкууланып, чет элдик, эл аралык жана республикалык илимий журналдарга жарыяланган. Автор тарабынан 17 илимий макала 7 окуу-методикалык колдонмо жарыкка чыгарган.

7. Диссертациянын мазмуну менен авторефераттын дал келиши:

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна толугу менен дал келет. Авторефераттын резюмелери мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде бирдей жазылган. Жогорудагылар аркылуу изденүүчүнүн илимий-педагогикалык жоболору, корутундулары туура жана теориялык жактан ынандуу, методологиялык жактан негиздүү экендиги тастыкталды. Диссертация мектептин биология курсун окутууда жана 6-класстын окуучуларынын билим сапатын жогорулатууга олуттуу салым кошот.

Жогоруда аталган жетишкендиктер менен кошо эле диссертациянын мазмунунда жана авторефератта төмөнкүдөй айрым мүчүлүштүктөр кездешет:

1. Диссертант биологиялык негизги түшүнүктөрдү калыптандырууда колдонулуучу каражаттардын системасын сунуштаган. Ошону менен бирге эле биологиянын башка мисалы экологиялык, систематикалык, репродуктивдик түшүнүктөрүнө да көңүл бурса жакшы болмок.

2. Кыргызстандын жергиликтүү өсүмдүктөрүн таанып-билүү, аныктоо ыкмасы жөнүндө окуучуларга ылайык түзүлгөн чакан окуу куралы иштелип чыкса, мектеп окуучуларына жардамы тиймек деген ойдобуз.

3. Диссертациядан айрым стилистикалык жана орфографиялык мүчүлүштүктөрдү кездештирүүгө болот.

Бирок жогоруда белгиленген мүчүлүштүктөр диссертациянын жалпы сапатына, баалуулугуна олуттуу таасирин тийгизбейт. Жалпысынан алганда изилдөө иши толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу.

ЖЫЙЫНТЫК

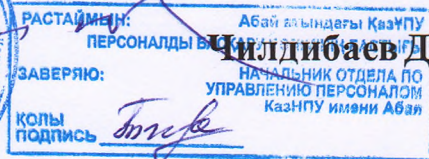
1. Сапарбаева Уулай Чымыровнанын “6-класста биологияны окутуунун кражаттар системасын түзүү жана аны колдонуу методикасы” аттуу 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби тууралуу жобонун” талаптарына толук жооп берет жана толук бүткөрүлгөн илимий изилдөө.

2. Диссертациялык иштин автору Сапарбаева Уулай Чымыровнанын 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (биология) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Расмий оппонент,

педагогика илимдеринин доктору,

профессор

Чилдибаев Дж.Б.